

PEDAGOG SHAXSIDA NUTQ MADANIYATI – KASBIY KOMPETENSIYANING MUHIM OMILI

To'ychiboyeva Gulchiroy

Andijon davlat pedagogika instituti, pedagogika fakulteti

boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Email: gulchiroy195@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19907794>

Annotatsiya

Ushbu maqolada pedagog shaxsida nutq madaniyatining tutgan o'рни, uning kasbiy kompetensiya sifatidagi ahamiyati hamda ta'lim jarayonidagi roli batafsil yoritiladi. Nutq madaniyati pedagogning nafaqat bilim berish jarayonidagi asosiy vositasi, balki o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishning muhim omili sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada nutqning asosiy sifatleri — to'g'rilik, aniqlik, ravonlik, boylik va ifodalilik kabi jihatlar keng yoritilib, ularning pedagogik faoliyatdagi o'рни ochib beriladi. Bundan tashqari, bo'lajak pedagoglarda nutq madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishning samarali usullari, xususan, adabiy til me'yorlariga amal qilish, nutq ustida muntazam ishlash, badiiy adabiyotlarni mutolaa qilish hamda amaliy mashg'ulotlar orqali nutqni takomillashtirish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolada pedagog nutqining o'quvchilar tafakkuri, dunyoqarashi va shaxs sifatida shakllanishiga ko'rsatadigan ta'siri ham alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, pedagog shaxsi, kasbiy kompetensiya, pedagogik muloqot, adabiy til me'yorlari, nutq sifati, nutqning to'g'riligi, aniqlik, ravonlik, ifodalilik, so'z boyligi, talaffuz madaniyati, diksiya, kommunikativ kompetensiya, ta'lim jarayoni, tarbiyaviy ta'sir, nutq faoliyati, og'zaki nutq, yozma nutq, nutqni rivojlantirish.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль культуры речи в личности педагога, а также её значение как важного компонента профессиональной компетенции. Культура речи анализируется не только как основное средство передачи знаний, но и как важный фактор воспитательного воздействия на учащихся. В статье подробно раскрываются основные качества речи — правильность, точность, связность, выразительность и богатство словарного запаса, а также их значение в педагогической деятельности. Кроме того, рассматриваются эффективные пути формирования и развития культуры речи у будущих педагогов, включая соблюдение норм литературного языка, систематическую работу над речью, чтение художественной литературы и совершенствование речевых навыков через практические занятия. Особое внимание уделяется влиянию речи педагога на формирование мышления, мировоззрения и личности учащихся.

Ключевые слова: культура речи, личность педагога, профессиональная компетенция, педагогическое общение, нормы литературного языка, качество речи, правильность речи, точность, связность речи, выразительность, словарный запас, культура произношения, дикция, коммуникативная компетенция, образовательный процесс, воспитательное воздействие, речевая деятельность, устная речь, письменная речь, развитие речи

Annotation

This article examines the role of speech culture in the personality of a teacher and its significance as an essential component of professional competence. Speech culture is analyzed

not only as a primary means of delivering knowledge but also as an important factor of educational influence on students. The article highlights the main qualities of effective speech, such as correctness, clarity, fluency, expressiveness, and richness of vocabulary, as well as their importance in pedagogical activity. Furthermore, the paper discusses effective ways of developing speech culture in future teachers, including adherence to literary language norms, continuous work on improving speech, reading fiction, and enhancing speaking skills through practical activities. Special attention is given to the impact of a teacher's speech on shaping students' thinking, worldview, and overall personality development.

Keywords: speech culture, teacher personality, professional competence, pedagogical communication, literary language norms, speech quality, correctness of speech, accuracy, fluency, expressiveness, vocabulary, pronunciation culture, diction, communicative competence, educational process, educational impact, speech activity, oral speech, written speech, speech development

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog shaxsining o'рни va roli juda muhim hisoblanadi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning tafakkuri, dunyoqarashi va axloqiy fazilatlarini shakllantiruvchi shaxsdir. Shu sababli pedagogning kasbiy faoliyatida nutq madaniyati alohida ahamiyat kasb etadi. Nutq pedagogik faoliyatning asosiy vositasi bo'lib, u orqali o'qituvchi dars jarayonini tashkil qiladi, yangi mavzularni tushuntiradi va o'quvchilar bilan muloqot o'rnatadi. Shuning uchun ham aniq, ravon va ifodali nutq ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Yaxshi shakllangan nutq madaniyati o'qituvchiga fikrini to'g'ri va tushunarli yetkazish imkonini beradi, shuningdek, o'quvchilarning diqqatini jalb etishga yordam beradi. Bundan tashqari, nutq madaniyati pedagogning bilim darajasi, kasbiy mahorati va tilga bo'lgan munosabatini ham aks ettiradi. Nutqi rivojlangan o'qituvchi o'quvchilarga namuna bo'lib, ularni to'g'ri so'zlash va muloqot madaniyatini shakllantirishga undaydi. Shu bois bo'lajak pedagoglarda nutq madaniyatini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biridir.

Nutq madaniyati — bu insonning adabiy til me'yorlariga qat'iy amal qilgan holda fikrini to'g'ri, aniq, ravon va ta'sirchan ifodalash qobiliyatidir. Pedagog faoliyatida bu ko'nikma alohida ahamiyatga ega, chunki o'qituvchi har kuni o'quvchilar bilan muloqotda bo'ladi, ularga bilim beradi va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli pedagogning nutqi uning kasbiy kompetensiyasini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Pedagog nutqining asosiy sifatleri bir necha jihatdan namoyon bo'ladi. To'g'rilik nutqning grammatik, orfografik va uslubiy jihatdan adabiy til me'yorlariga mos bo'lishini anglatadi. Aniqlik fikrning chalkashmasdan, mantiqan to'g'ri va tushunarli yetkazilishini ta'minlaydi. Ravonlik nutqning uzluksiz, tabiiy va erkin bo'lishi bilan bog'liq bo'lib, bu o'quvchilarning diqqatini saqlab turishda muhim rol o'ynaydi. Boylik esa so'z zaxirasining kengligi, sinonimlardan o'rinli foydalanish va fikrni turli usullarda ifodalash imkoniyatini bildiradi. Ifodalilik nutqning emotsional ta'sir kuchini oshirib, o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi. Pedagogik jarayonda nutq madaniyati faqat axborot yetkazish vositasi emas, balki kuchli tarbiyaviy qurol hamdir. O'qituvchining nutqi orqali o'quvchilarda tilga hurmat, to'g'ri muloqot qilish madaniyati, o'z fikrini erkin va madaniyatli ifodalash ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli pedagog har doim o'z nutqi ustida ishlashi, uni mukammallashtirib borishi zarur. Bo'lajak pedagoglarda nutq madaniyatini shakllantirish ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biridir. Buning uchun bir qator samarali usullar mavjud. Avvalo, badiiy va ilmiy adabiyotlarni

muntazam o‘qish so‘z boyligini oshiradi va nutqni boyitadi. Shuningdek, matnlarni tahlil qilish, qayta hikoya qilish va mustaqil fikr bildirish mashqlari nutqning aniqligi va ravonligini rivojlantiradi. Diksiya va talaffuz ustida ishlash ham muhim o‘rin tutadi, chunki to‘g‘ri talaffuz nutqning tushunarligini ta‘minlaydi. Bundan tashqari, ma‘ruza qilish, bahs-munozaralarda qatnashish, taqdimotlar tayyorlash kabi amaliy faoliyatlar bo‘lajak pedagogning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi. O‘z nutqini yozib tahlil qilish va xatolarni aniqlash esa doimiy o‘sinh imkonini beradi. Zamonaviy pedagogdan faqat bilim emas, balki yuqori darajadagi muloqot madaniyati ham talab etiladi. Chunki o‘qituvchining nutqi o‘quvchining nafaqat bilim olishiga, balki uning shaxs sifatida shakllanishiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois nutq madaniyati pedagogning eng muhim kasbiy fazilatlaridan biri sifatida qaraladi.

Xulosa qilib aytganda, nutq madaniyati pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyasini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. O‘qituvchining aniq, ravon va ifodali nutqi ta‘lim jarayonining samaradorligini oshiradi hamda o‘quvchilarning bilim olishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Pedagog nutqi orqali nafaqat bilim yetkaziladi, balki tarbiyaviy jarayon ham amalga oshiriladi. Shu sababli o‘qituvchining nutqi adabiy til me‘yorlariga mos, mazmunli va ta‘sirchan bo‘lishi zarur. Nutq madaniyati yuqori bo‘lgan pedagog o‘quvchilarda to‘g‘ri muloqot qilish, fikrni erkin ifodalash va tilga hurmat bilan qarash ko‘nikmalarini shakllantira oladi. Bo‘lajak pedagoglarda nutq madaniyatini rivojlantirish esa zamonaviy ta‘lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Buning uchun muntazam o‘qish, amaliy mashqlar bajarish, nutq ustida ishlash va kommunikativ faoliyatda ishtirok etish katta ahamiyatga ega.

Umuman olganda, nutq madaniyati pedagogning kasbiy mahoratini yuksaltiradi va uning jamiyatdagi nufuzini oshiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
2. Pedagogika (darslik). – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
3. Nutq madaniyati asoslari (o‘quv qo‘llanma). – Toshkent.
4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
5. Isayev A. “Nutq madaniyati va notiqlik san‘ati”. – O‘quv qo‘llanma.
6. Internet manbalari (pedagogika va nutq madaniyati bo‘yicha ilmiy maqolalar).